

EMANUEL HALICZ: *The 1863 Polish Uprising and Scandinavia. The Year 1863, the Turning-Point in Russo-Scandinavian Relations.* Københavns Universitets Slaviske Institut. Rapport 17, 1988. 169 s.

Den polske historiker Emanuel Halicz, der har boet i Danmark i mange år, har igennem en årrække studeret samspillet mellem den polske opstand i januar 1863 og de skandinaviske landes politik. Han har tidligere behandlet aspekter af emnet i en række tidsskrifta-handlinger, og har nu fået samlet sine undersøgelser i en lille bog, hvor teksten udgør de første 86 sider, en udgave af de vigtigste kilder de næste 45 sider og en udførlig bibliografi og noter de sidste 40 sider. I Danmark har spørgsmålet kun været behandlet af Albert Olsen i en afhandling i festskriftet til Erik Arup i 1946, så det er på mange måder jomfrueligt stof, som Halicz behandler.

Ved en systematisk gennemgang af den diplomatiske korrespondance suppleret med avisernes oplysninger har forfatteren et meget godt kildemateriale fra alle de nordiske lande. Der er ingen tvivl om, at befolkningerne var ærligt forargede over russernes brutale behandling af polakkerne, og at denne forargelse gik langt ind i regerings- og hofkredse.

Meget sympatisk men måske også lidt naivt lagde specielt den danske regering ikke skjul på sine sympatier overfor polakkerne, hvilket medførte en markant forværring i det politiske forhold til Rusland. Tilmed vurderede Hall, at Preussen ville være så optaget af at hjælpe Rusland med at slå oprøret ned, at Danmark kunne få frie hænder i Ejderpolitikken. Hertil blev han givetvis opmuntret af, at begivenhederne syd for Østersøen gav grobund for en oplussen af skandinavismen i Sverige af frygt for, at de nordiske lande skulle komme til at dele skæbne med Polen.

Disse reaktioner på den polske opstand blev skæbnesvangre for Danmark, da krigen med Preussen og Østrig brød ud i efteråret 1863, for da var opstanden forlængst slået ned, svenskerne havde besindet sig, og russerne huskede klart Danmarks fjendtlige holdning.

Det er et interessant aspekt af udviklingen frem mod tragedien i 1864, som Emanuel Halicz her har fremdraget, og det er bemærkelsesværdigt at han kan dokumentere, hvor stor en rolle især den københavnske presse spillede for begivenhedsforløbet.

Karl-Erik Frandsen

Demokratische Geschichte. Jahrbuch zur Arbeiterbewegung und Demokratie in Schleswig-Holstein. Veröffentlichungen des Beirats für Geschichte der Arbeiterbewegung und Demokratie in Schleswig-Holstein, Neuer Malik Verlag, Kiel, 1986, 1987, 1988.

Den udgivende organisation er en det vesttyske socialdemokrati nærtstående organisation. Det betyder, at partiet skaffer pengene til udgivelserne – organisationen udgiver udover årbogen et meddelelsesblad og en skriftserie – men at redaktionen arbejder uafhængigt, hvilket bl.a. betyder, at ikke alle redaktionsmedlemmer eller forfattere er medlemmer af partiet. I de foreliggende 3 bind har

det øjensynligt fungeret udmærket, årbogen har en funktion såvel for socialdemokrater som for venstreoppositionelle. Ganske vist skal artiklerne ikke udelukkende læses med dette partipolitiske aspekt for øje, men ved en årbog som denne, er det et væsentligt kriterium at kunne konstatere, at den redigeres åbent. Det er ligeledes væsentligt at få klarlagt, at redaktionen arbejder med videnskabelighed som kriterium.

De to første bind har bidrag fra mange områder af arbejderhistorien, mens det endnu ikke er lykkedes at få artikler om de borgerlige demokratiske bevægelser, hvad der ellers var redaktionens hensigt. Det 3. bind er et temabind i anledning af det tyske socialdemokratis 125-års-jubilæum. Bindene er ret omfangsrige – 390 s., 445 s. og 642 s. – og der har således været mulighed for at demonstrere den tilstræbte åbenhed. Det gælder forøvrigt ikke kun det politiske aspekt, men også i forhold til metoder og forfattere. Det er foreløbig lykkedes at få både akademisk uddannede og andre til at skrive for årbogen.

Årbogen koncentrerer sig naturligt om arbejderbevægelsen i Slesvig-Holsten inklusive de tidligere slesvig-holstenske områder, som nu er en del af Danmark eller af Hamborg. Men også Lybæk og de tidligere oldenburgske områder bliver behandlet. På grund af den snævre forbindelse mellem Hamborg og Slesvig-Holsten har mange artikler direkte relevans også for den hamborgske historieskrivning. Da begge disse områder – Hamborg som S-H – altid har været blandt arbejderbevægelsens højborg, har flere af artiklerne også betydning for den tyske nationalhistorie. Der er fundet et rimeligt forhold mellem lokal-, regional- og rigshistorie, og da »Demokratische Geschichte« er et af de meget få vesttyske periodika om arbejderbevægelsen, får den naturligvis betydning udover dens regionale udgangspunkt.

I en samleanmeldelse i første bind skriver Klaus-J. Lorenzen-Schmidt, at der først i de senere år er kommet et opsving i arbejderhistorieskrivningen i S-H. Ganske vist foreligger der væsentlige afhandlinger fra tidligere tid, nævnes kunne f.eks. Heinrich Laufenbergs meget omfangsrige analyse af arbejderbevægelsen i Hamborg og omegn fra 1911 og 1931 eller H. V. Reglings Dissertation fra 1965. Alt i alt er det dog imidlertid rigtigt, at der kun findes få analyser af den s-h bevægelses udvikling som del af den almene historie og som del af den tyske arbejderbevægelses generelle udvikling. Hertil kommer at socialhistoriske indfaldsvinkler i de senere år har fået en øget betydning og bliver brugt i denne nye publikation. Årbogen har altså også metodisk en berettigelse. Det viser sig f.eks. ved, at den har tilpasset sig en eksisterende interesse blandt et bredere publikum: årbogen er gennemillustreret (billedkvaliteten kunne dog forbedres) og fodnoteproblemet er løst ganske udmærket, således at artiklerne er letlæselige samtidig med at det er muligt at efterprøve dem. Det er af afgørende betydning for en ny forskningsgren, som arbejderbevægelsens historie jo er, at den kan kritiseres på et videnskabeligt grundlag, dvs. at den kan efterprøves af forskere med andre metodiske og politiske udgangspunkter. Når det her flere gange er fremhævet, at årbøgenes emne er arbejderbevægelsen, skal det ikke forstås for snævert. Bidragene er en god blanding af politisk og socialhistorisk historieskrivning, dels i de enkelte artikler, dels i udvalget af artiklerne. Det er foreløbig lykkedes redaktionen ansatsvis at få dækket de fleste aspekter af arbejderhistorien i århundredet fra arbejderbevægelsens start i midten af forrige århundrede til tiden op omkring 1960-70. Selvfølgelig er det langt fra nok til at skrive en samlet analyse af arbejderne og deres historie i dette tidsrum, men f.eks. er analysen af partihistori-

en (den socialdemokratiske især, men også den kommunistiske), de faglige og kulturelle såvel som sportorganisationernes historie påbegyndt.

Redaktionen kunne bestræbe sig mere for at få anmeldelser til årbogen, foreløbig har der kun været nogle få i bind 2. Det er også problematisk, at man har lavet en emneårbog i forbindelse med socialdemokratiets jubilæum. Selvom det var en god anledning og muligvis har betydet, at årbogen er kommet ud til et bredere publikum, er det et problem at indsnævre mangfoldigheden så meget. Det er dog tilsyneladende ikke planlagt at fortsætte ad denne vej.

Gerd Callesen

YVONNE MARIA WERNER: Svensk-tyska förbindelser kring sekelskiftet 1900.

Politik och ekonomi vid tillkomsten av 1906 års svensk-tyska handels- och sjöfartstraktat. Lund University Press 1989. 352s.

I de senere år har en internationalt orienteret historieforskning vist voksende interesse for at beskæftige sig med betydningen af de handelsmæssige og økonomiske forhold for de udenrigspolitiske relationer mellem de skandinaviske lande og stormagterne i det 20. århundrede. Med publiceringen af Werners fremstilling er der alene i Lund udgivet fire afhandlinger om Sveriges handelspolitiske forhold til Tyskland og Storbritannien.

Det er karakteristisk for de svenske fremstillinger, at de omhandler perioder, hvor frihandelen blev undergravet. Werner redegør således for udviklingen i de politiske og økonomiske relationer i årene 1895-1906, hvor der foregik en voksende protektionisme og en bilateralisering af handelsforholdene.

Som forfatteren påpeger, hvilede svensk handelspolitik før 1906 på toldautonomien og mestbegunstigelsesprincippet.

Toldautonomien betød, at Sverige uden at forhandle med andre lande kunne opretholde eller endog hæve sine todsatser for derigennem at beskytte den hjemmemarkedsorienterede del af det svenske erhvervsliv mod konkurrence udefra.

Den gensidige mestbegunstigelsesaftale med Tyskland indebar, at den eksportrettede produktion i Sverige var sikret samme fordelagtige afsætningsvilkår på det tyske marked, som mange andre lande måtte betale dyrt for i form af tilsvarende indrømmelser til Tyskland. Handelspolitikken kunne således anvendes til at fremme industrialiseringen i Sverige, som da heller ikke ønskede at ændre eller ophæve de svensk-tyske handelsaftaler.

Anderledes forholdt det sig med Tyskland. Her frygtede man en generel svensk toldforhøjelse og især indførelsen af en eksporttold for jernmalm, som stred mod den tyske eksport- og sværindustriens interesser. Tyskland arbejdede derfor på at få Sverige til at opgive sådanne tiltag og indgå konkrete tarifaftaler, som skulle supplere de gældende mestbegunstigelsestilsagn.

I kraft af sit overskud i samhandelen med Sverige ville Tyskland ud fra en kortsigtet udenrigsøkonomisk betragtning få større tab i tilfælde af en handelspolitisk konflikt mellem de to lande, men medens Tyskland var det næst-vigtigste afsætningsmarked for Sverige, afsatte Tyskland kun 2-3% af sin samlede eksport